

# Teknas politiske plattform

## Innledning

Tekna er en fagforening og en faglig forening med en stadig viktigere stemme i samfunnet. Formålsparagrafen til Tekna gir et tydelig oppdrag om å delta aktivt i samfunnsdebatten og fremme utvikling og bruk av teknologi som sikrer liv, helse, miljø og verdier.

Våre medlemmer jobber i staten, kommuner og privat sektor og er sentrale problemløsere i mange av de utfordringene Norge og verden står overfor.

Visjonen vår er at Tekna skaper fremtiden. Våre verdier er troverdig, nyskapende og modig. Dette viser retning for Teknas rolle som samfunnsaktør.

Målet med politisk plattform er å gi en overordnet oversikt over hvilke politikkområder som Tekna er engasjert i, og gi føringer for hva Tekna mener i konkrete politiske saker.

Den politiske plattformen er vedtatt av Teknas hovedstyre.

## Teknologi, kunnskap og kompetanse for en bærekraftig omstilling

Målet om bærekraftig utvikling er retningsgivende gjennom vedtak fra representantskapet. Tekna anerkjenner og vil arbeide for å oppnå FNs bærekraftsmål. Våre medlemmers kompetanse er avgjørende for å løse bærekraftsutfordringen: Stoppe menneskeskapte klimaendringer ved å kutte klimagassutslipp, samtidig som vi tar vare på naturen og sikrer velstand, velferd og arbeidstakeres rettigheter. Bærekraftig bruk av ressurser er en forutsetning for å få til dette. Å løse disse utfordringene krever erkjennelse av underliggende motsetninger, både reelle og opplevde, for i neste omgang å kunne være en konstruktiv samarbeidspartner.

## Arbeidslivet

Tekna vil ha et organisert arbeidsliv som bygger på kollektive rettigheter, medbestemmelse og samarbeid på arbeidsplassen. Tariffavtaler og andre avtaler skal sikre anstendige arbeidsvilkår og trygge arbeidsforhold. Forutsigbarhet, tillit og sikkerhet rundt arbeidsforholdet bidrar til innovasjon og utvikling av norsk næringsliv og velferdssamfunnet.

Tekna vil ha et arbeidsliv som er preget av jobbsikkerhet og forutsigbarhet og som sikrer høy sysselsetting og høy produktivitet. Alle arbeidstakere skal ha gode ansettelsesvilkår og et fullt forsvarlig arbeidsmiljø.

Organisasjonsretten og retten til kollektive forhandlinger er bærebjelker i et anstendig arbeidsliv. Tekna skal være en partner i arbeidslivet som er kjent for fremtidsrettede og ansvarlige løsninger gjennom medbestemmelse og samarbeid.

### 1.1 Lønns- og interessepolitikk

Teknas lønns- og interessepolitikk er ansvarlig overfor samfunnet, medlemmene og virksomhetene. Samarbeid og lokale kollektive forhandlinger i den enkelte virksomhet gir større fleksibilitet enn sentraliserte lønnsdannelsessystemer. Lønns- og interessepolitikken er en del av Teknas samfunnspolitiske engasjement.

*Tekna mener:*

- Avtaleforholdene i arbeidslivet skal være basert på fri forhandlingsrett og på å sikre lokale kollektive forhandlinger.
- Avtaleforhold i arbeidslivet skal sikre Teknas selvstendighet.
- Kollektive avtaler skal ivareta rettigheter til samarbeid og medbestemmelse for tillitsvalgte i virksomhetene.
- Lønn skal være et aktivt personalpolitisk virkemiddel hvor utdanning, kompetanse, ansvar, dyktighet, kunnskap og innsats belønnes.
- Lokal kollektiv lønnsdannelse sikrer at kompetente arbeidstakere trekkes til bransjer og virksomheter der deres kompetanse gir mest nytte for samfunnet sett under ett.

#### 1.1.1 Fri forhandlingsrett og lokale kollektive forhandlinger

Kollektive avtaler om samarbeid, medbestemmelse og lønn skal i størst mulig grad håndteres i den enkelte virksomhet. Lønnsutviklingen skal skje på grunnlag av lokale kollektive forhandlinger.

De lokale partene kan best vurdere virksomhetens lønnsevne med hensyn til bl.a. økonomisk situasjon, framtidsutsikter, produktivitet og konkurransevne, herunder lønnsmessig markedstilpassing. Innenfor det avtalte resultatet er det arbeidsgivers ansvar og plikt å forstå den individuelle lønnsfordelingen. Tekna mener at lokale kollektive forhandlinger er et foretrukket alternativ til sentrale forhandlinger og til individuell lønnsfastsettelse etter arbeidsgivers skjønn, uavhengig av framforhandlet resultat.

#### 1.1.2 Selvstendighet i avtaleforhold

Tekna skal opprettholde selvstendige partsforhold der det er mulig, og inngå avtaler sammen med andre der det er nødvendig.

### 1.1.3 Samarbeid og medbestemmelse for tillitsvalgte

Tillitsvalgte er en viktig ressurs for å oppnå de mål som er satt i virksomhetene.

Tekna mener at avtalefesting av lokale tillitsvalgtes rettigheter i kollektive avtaler sikrer gode prosesser og stabile forhold mellom virksomhet og ansatte i avtaleperioden, samt forutsigbarhet for samfunnet for øvrig.

### 1.1.4 Lønn som personalpolitisk virkemiddel hvor kompetanse belønnes

Lønns- og arbeidsvilkår skal brukes som et aktivt personalpolitisk virkemiddel der utdanning, kompetanse, ansvar, dyktighet, kunnskap og innsats skal belønnes.

Lokal lønnsdannelse er en forutsetning for å benytte lønn som personalpolitisk virkemiddel. Teknisk- naturvitenskapelig utdanning på masternivå eller høyere, kombinert med praktisk erfaring og fleksibilitet, gir Teknas medlemmer en hurtig voksende realkompetanse som kan utnyttes til betydelig verdiskaping for virksomhetene. Tekna mener at grunnlaget for å benytte lønn som et aktivt personalpolitisk virkemiddel legges gjennom dokumentasjon av slik realkompetanse i den enkelte virksomhet. Medarbeidersamtaler bør brukes for å diskutere og formidle verdien av slik kompetanse.

Arbeidsgiver må verdsette faglige og administrative karrierer likt.

### 1.1.5 Lokal lønnsdannelse og arbeidsmarked

Tekna mener at lokal kollektiv lønnsdannelse fanger opp situasjonen på arbeidsmarkedet slik at kompetansen finner veien dit hvor den skaper verdier, og sikrer fortsatt vekst og velferd for samfunnet. Lokal lønnsdannelse medfører markedsrelaterte forskjeller i lønns- og arbeidsvilkår mellom bransjer, virksomheter, grupper og individer.

## 1.2 Den norske modellen

Tekna vil bevare og styrke et organisert arbeidsliv basert på organiserte parter og tariffavtaler. Den norske modellen med trepartssamarbeidet mellom politiske myndigheter, arbeidstaker- og arbeidsgiversiden sikrer arbeidstakernes medbestemmelse. Den norske modellen forutsetter fagforeninger med dyktige lokale tillitsvalgte og arbeidsgivere som forstår verdien av samarbeid med tillitsvalgte. Trygghet, tillit og åpne prosesser mellom ledelsen og de lokale tillitsvalgte gir et arbeidsliv med større medbestemmelse.

Spillereglene i det norske arbeidslivet har over tid skapt en konstruktiv kultur for samhandling og læring på arbeidsplassene. Resultatet er en lav grad av konflikt og en høy grad av innovasjon og omstillingsevne. Tekna vil arbeide for å styrke den tariffestede drøftings- og forhandlingsretten.

*Tekna mener:*

- Fagforeninger med lokale tillitsvalgte er avgjørende for den norske modellen.
- Tekna skal ha dyktige og konstruktive tillitsvalgte i virksomhetene.
- Høy organisasjonsgrad og høy tariffavtaledekning må bevares og styrkes.
- Grunnleggende spilleregler i arbeidslivet, som samarbeid, medbestemmelse, lønnsdannelse og kompetanseutvikling skal sikres/reguleres i tariffavtaler.
- Bevisstheten og kunnskapen om hva reell medbestemmelse innebærer og betyr, må økes.

### 1.3 Kompetanseutvikling og omstilling i arbeidslivet

Den norske samarbeidsmodellen er grunnleggende for vellykkede omstillingsprosesser i både privat og offentlig sektor.

I et arbeidsliv hvor teknologisk utvikling er den viktigste driveren for forandring, er det behov for kontinuerlig kompetanseutvikling og fleksibilitet gjennom å sikre medlemmene relevant kompetanse ved at livslang læring blir en del av arbeidsforholdet. Gode, alternative karrieremuligheter og systematisk kompetanseutvikling er sentralt for å sikre et inkluderende, utviklende og motiverende arbeidsmiljø.

Økt internasjonalisering kan utfordre de kollektive rettighetene i Norge og ansattes rettigheter i norske virksomheter utenlands.

*Tekna mener:*

- Trygghet, tillit og åpne prosesser mellom ledelsen og de lokale tillitsvalgte gir et mer produktivt og innovativt arbeidsliv.
- Det må etableres bedre ordninger for etter- og videreutdanning, også for høyt utdannede.
- Man må forsvare stillingsvernet og oppsigelsesvernet i omorganiseringsprosesser og sammenslåinger av virksomheter.
- Kompetanse skal være det viktigste kriteriet ved nedbemanninger.

### 1.4 Anstendig og inkluderende arbeidsliv

Arbeidslivet skal være inkluderende, likestilt, helsefremmende og gjenspeile mangfoldet i befolkningen. Ingen arbeidstakere skal utsettes for usaklig forskjellsbehandling eller diskriminering. Arbeidslivet må gjøre det mulig å kombinere arbeid, familie og fritid. Det er viktig å legge til rette for å stå så lenge som mulig i arbeid. Tekna vil forsvare retten til forutsigbarhet for arbeidstakere og retten til å påvirke sin egen arbeidstid, ta ferie og velferdspermisjoner gjennom ulike livsfaser.

Innleide arbeidere, frilansere og andre som ikke har et fast arbeidsforhold må sikres grunnleggende rettigheter i arbeidslivet. Tekna ønsker å bidra til organisering og avtaler også utenfor det tradisjonelle arbeidslivet, og vil arbeide for å unngå enhver form for sosial dumping. Ubetalte praksisplasser og nulltimerskontrakter har ingen plass i et ansvarlig arbeidsliv.

*Tekna mener:*

- Arbeidslivet skal være inkluderende og ikke-diskriminerende, og fremme likestilling, mangfold og likeverd.
- Det må legges bedre til rette for at alle som kan delta helt eller delvis i arbeidslivet får mulighet til det.
- Foreldrepermisjonen bør deles i tre deler hvor foreldrene har 20 uker hver og den siste delen fordeles fritt.
- Det skal ikke være noen fastsatte øvre aldersgrenser i arbeidslivet.
- Retten til sykepenger må gjelde for de mellom 67 og 72 år som fortsatt er i lønnet arbeid.
- Det skal være et godt alternativ å drive egen virksomhet og selvstendig næringsdrivende skal ha gode rammebetingelser i form av skatte-, velferds- og pensjonsordninger.
- Konkurransesklausuler må ikke misbrukes.

## 1.5 Arbeidsvilkår og rettigheter

Tekna vil ha et velorganisert og trygt arbeidsliv med anstendig lønn, godt arbeidsmiljø og fleksibelt sikkerhetsnett. Det må være et mål at så mange som mulig i yrkesaktiv alder har arbeid, egen inntekt og opptjening av egne pensjonsrettigheter.

Permittering kan være en verdifull ordning for å beholde kritisk kompetanse i virksomhetene. Det er viktig at permitteringsgrunnlaget er reelt og at det er en kortvarig ordning slik at innlåsing av kompetanse unngås.

*Tekna mener:*

- Alle arbeidstakere skal ha høy grad av jobbsikkerhet, forutsigbarhet og tillit i sitt arbeidsforhold
- Faste ansettelser i 100 %-stillinger skal være hovedregelen i arbeidslivet.
- Midlertidige stillinger og reduserte stillingsbrøker må bare benyttes der det er saklig begrunnet eller arbeidstaker selv ønsker det.
- Reisetid er arbeidstid og skal kompenseres.
- Særlig uavhengig stilling må forbeholdes arbeidstakere med overordnede og ansvarsfulle stillinger.
- Ordningen med sykepenges skal yte full lønn inntil 1 år.
- Høyt utdannede arbeidsledige må kunne få faglig påfyll uten å få trekk i dagpengene.
- Det må være en øvre grense på 26 uker for permitteringsperioden.
- Permitteringsreglene bør være lovfestet.
- Utsendte arbeidstakere til Norge må falle inn under arbeidsmiljølovens bestemmelser etter maksimalt én måneds arbeid i Norge.
- Utlendingsforskriften bør endres, slik at personer som har arbeidstillatelse som faglærte ved arbeidsledighet bør få anledning til å søke alle typer jobber i en periode oppad begrenset til seks måneder.

## 1.6 Pensjon og andre ytelser

Pensjons- og trygdeytelser er viktige for å sikre den enkeltes levestandard etter en yrkesaktiv periode. Det er viktig at de gir gode ytelser ved avslutning av yrkeslivet både på grunn av sykdom, uførhet eller alder.

*Tekna mener:*

- Folketrygdens alderspensjon må gi en inntektsavhengig pensjon som står i forhold til den enkeltes lønn og skal gi alle en grunnleggende inntektssikring.
- Alderspensjon skal som hovedregel være en livsvarig ytelse.
- Inntektstaket på 7,1 G i folketrygdens alderspensjon og 6 G i uføretrygden er for lavt og må heves. Tilsvarende gjelder heving av grenser for f.eks. foreldrepenger, sykepenges, arbeidsavklaringspenger og dagpenger.
- Det må være en sammenheng mellom de premier/trygdeavgift en betaler inn gjennom skattesystemet og de pensjons- og trygdeytelser som gis.
- Pensjonssystemet må samlet kunne gi forholdsmessig og likeverdige pensjonsytelser for alle inntektsnivåer.

- Tjenestepensjonsordningene skal kunne gi gode ytelser utover folketrygdens ytelser
- Det må gis pensjonsopptjening for høyere utdanning.
- Pensjons- og forsikringsvilkår må avtales. Ved endringer av pensjonsordninger er gode drøftinger med tillitsvalgte viktig.
- Rammebetingelser for AFP-ordningene må utformes slik at ordningene ikke hindrer mobilitet, organisert arbeidsliv og tariffavtaledekning
- Muligheten for god avkastning og oppregulering av opptjente pensjonsytelser etter jobbskifter og pensjonering må styrkes for tjenestepensjonsordninger.

## Samfunnet

### 1.7 Skole

Teknologi- og naturfagene må styrkes i hele utdanningssystemet med mål om økt rekruttering til teknisk- og naturvitenskapelig høyere utdanning og forskning. Politikken må fremme forskning og utvikling innen teknisk-naturvitenskapelige fag, og verdiskaping for samfunnet gjennom teknisk-naturvitenskapelig innsats.

#### 1.7.1 En solid grunntidning

Tekna mener at grunnskolen og videregående opplæring skal gi barn og unge et best mulig faglig og sosialt utgangspunkt for videre utdanning og deltakelse i samfunns- og arbeidsliv. Deres kompetanse vil forme vår evne til å sikre en bærekraftig verden. Grunnlaget legges i en solid offentlig skole som ivaretar bredden av fag, retten til tilpasset opplæring og samfunnets demokratiske og etiske verdigrunnlag. Private, ikke-kommersielle skoler kan være et supplement, så sant offentlige tilskudd og skolepenger kommer elevene til gode.

*Tekna mener:*

- Skolen må kontinuerlig jobbe for å ivareta sin rolle som en viktig samfunnsinstitusjon, slik at kommende generasjoner får kompetansen og utdanningen som Norge og verden trenger for å løse de store utfordringene som vi står overfor. Tilpasset opplæring skal gjelde for alle elever, uavhengig av nivå og ferdigheter.
- Skolen må ha faglig fokus, legge til rette for at elevene får utnyttet sitt potensial, lærer å tenke kritisk, har rom for reell og åpen meningsbrytning og kultur for at elevene skal oppleve mestring.
- Algebra er en forutsetning for matematisk analytisk tenkning, og må få større plass i matematikkfaget på alle nivåer i skolen.
- Det å forstå naturen er en forutsetning for å skape bevissthet om samspillet mellom økologi, teknologi og økonomi.

#### 1.7.2 En prioritert satsning på realfagene

For å omstille til en bærekraftig utvikling, er Norge helt avhengig av teknologisk og naturvitenskapelig kompetanse. Knapphet på realfaglig kompetanse kan gjøre det vanskeligere å gjennomføre omstillingen mot et mer bærekraftig samfunn, svekke verdiskapingen og norsk konkurransekraft. Det må derfor satses på teknologi- og realfag i norsk skole for å styrke interessen og rekrutteringen til disse fagene.

I videregående skole skal hovedregelen for studiespesialiserende fag være at ansatte i undervisningsstillinger er lektorer fra universitet og høyskoler. Dette bør også være foretrukket i ungdomsskolen. Faglig sterke og engasjerte lærere er viktig for elevenes motivasjon, læring og mestring. Lærernes faglige og didaktiske kompetanse er viktige faktorer for elevenes læring.

*Tekna mener:*

- Det må utarbeides en gjennomgående realfagssatsning fra barnehage til arbeidsliv.
- Offentlige skoler bør utvikle en tydelig realfagsprofil i tett samarbeid og kontakt med universitets- og høyskolemiljøer, samt næringslivet.
- Det skal lovfestes krav til studiepoeng i de fagene man underviser i.
- Det må videreutvikles tilbud om lærerutdanning tilpasset dem som allerede har en faglig utdanning i fagene de skal undervise i.

- Det bør prøves ut alternativer til dagens praktisk-pedagogiske utdanninger (PPU) for nytilsatte lærere som allerede har solid arbeidserfaring fra andre yrker.
- Elever har rett til faglig kvalifiserte lærere i alle timer i tråd med lovpålagte krav og elevene må få de timene de har krav på i realfag.

### 1.7.3 God ledelse, lærende fellesskap og støttefunksjoner

Kvalitet i skolen er avhengig av god ledelse som bygger på aktiv medvirkning og bidrar til gjensidig tillit. Tydelig skoleledelse bidrar til at lærerkollegiet deler erfaring og kunnskap og utvikler skolen til en lærende arbeidsplass.

Lærere og elever skal ha et trygt arbeidsmiljø. Det er et lederansvar at skolene har gode rutiner for forebygging og god håndtering av saker med uønsket adferd.

Det er behov for å styrke tjenestene innen rådgivning, karriereveiledning, skolehelsetjenesten og øvrig støtteapparat som Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og administrative støttefunksjoner. Tett oppfølging og tidlig innsats er nødvendig for økt gjennomføringsgrad.

*Tekna mener:*

- Lønn må brukes som et personalpolitisk virkemiddel for å rekruttere og beholde faglig sterke lærere.
- Det må utvikles alternative faglige karriereveier for å differensiere mellom læreres oppgaver og kompetanse.
- Lærere bør ha nok tid til kjerneoppgaver og laget rundt eleven må styrkes for å frigjøre lærernes tid til planlegging og gjennomføring av undervisning.
- Det må settes kompetansekrav til rådgivere og karriereveiledere.
- Det må innføres en rett og plikt til etter- og videreutdanning, også for de med mastergrad og som er kvalifiserte i fagene de underviser.

## 1.8 Høyere utdanning og forskning

Høy nasjonal forskningsaktivitet, sammen med utstrakt internasjonalt samarbeid, er viktig for kvalitet og kapasitet i utdanningsinstitusjonene. Det må sikres god rekruttering til utdanning og forskning i teknisk-naturvitenskapelige fag, og disse fagene må holde et høyt internasjonalt nivå. Flere bør ta doktorgrad og deres utdanning og spisskompetanse innen forskning, prosjektledelse og kritisk tenkning må bli verdsatt i arbeidslivet.

Livslang læring er avgjørende for ansattes mulighet til å stå i arbeid gjennom hele yrkeslivet, og for å sikre at de kan utføre sine oppgaver på en mest mulig effektiv og god måte. Utdanningssektoren må tilby livslang læring i tett samarbeid med arbeidslivet.



### 1.8.1 Det offentlige utdanningssystemet er grunnmuren vår

En grunnleggende verdi i det norske utdanningssystemet er lik rett til gratis utdanning, uavhengig av bosted, kjønn og sosial og kulturell bakgrunn. Det offentlige utdanningssystemet er grunnmuren i kunnskapssamfunnet. Skal vi klare å løse samfunnsutfordringer og sikre fremtidens verdiskaping, er vi helt avhengig av et velutviklet forsknings- og utdanningssystem. Studietilbudet og forskningsmiljøene må organiseres på en måte som fremmer kvalitet og kapasitet i undervisning, forskning og utvikling, samt bidrar til å fylle behovene for kompetanse og kunnskap i hele landet.

*Tekna mener:*

- Universiteter og høyskoler må ha klare ansvarsområder og handlingsrom til å ta strategiske valg, og en forutsigbar og tilstrekkelig basisfinansiering.
- Myndighetene må prioritere å øke studiekapasiteten på utdanninger der Norge mangler kompetanse. Kapasiteten i tekniske- og naturvitenskapelige fag må derfor prioriteres.
- Gratisprinsippet skal gjelde alle studenter i offentlig høyere utdanning i Norge.
- Heltidsstudenten må sikres og studiestøtten må indeksreguleres.

### 1.8.2 Forskning

Den akademiske friheten og institusjonenes uavhengighet er en av grunnpilarene i vårt demokrati. Vi må sikre at vi utvikler et forskningssystem med sterke fagmiljøer, med høy kvalitet og god kapasitet.

Grunnforskningen er i sin natur ikke styrt av politiske ønsker og samfunnets ambisjoner, den skal være forskerdrevet og stimulert av vitenskapelige diskusjoner og faglig samarbeid. Slik grunnforskning kan komme til anvendelse på områder vi ikke kjenner til i dag og er en viktig del av nasjonal beredskap.

Næringsutvikling og innovasjon basert på forskning bidrar til å sikre verdiskaping og velferd i samfunnet. Det offentlige må i sterkere grad motivere og legge til rette for at næringslivet øker innsatsen, deltakelsen og investeringene i det nasjonale forsknings- og utviklingsarbeidet.

*Tekna mener:*

- Forskerutdanning i teknisk-naturvitenskapelige fag må framstå som attraktiv for flere norske studenter.
- Norge må rekruttere de beste forskertalentene nasjonalt og internasjonalt, og sørge for at det er attraktivt og enkelt å bli i Norge også etter avlagt doktorgrad.
- Unge forskere må satses på for å oppnå fremragende forskning.
- Det er nødvendig med økt forskningsinnsats i samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner, forskningsinstitutter og næringsliv. Virkemidler som bidrar til å ta forskning raskere i bruk må utvikles.
- Forskeres akademiske ytringsfrihet er grunnleggende for den offentlige samtalen og forskningens plass i vårt demokrati.
- Bedrifter må aktivt investere i forskning, og vise at næringslivet har et ansvar for å øke sin andel av den nasjonale forskningsinnsatsen.
- Rammevilkårene for forskningsinstituttene må styrkes.

### 1.8.3 Livslang læring

Det offentlige utdanningssystemet skal tilby etter- og videreutdanning, også til dem med master eller mer, som en del av en nasjonal kompetansereform. Tilbudet skal gjelde uavhengig av tidligere avlagte grader og alder.

*Tekna mener:*

- Det skal etableres finansieringsordninger som sikrer at nødvendig etter- og videreutdanning kan gjennomføres uten økonomiske belastninger for arbeidstaker.
- Personer med høyere utdanning skal ha mulighet og tilgang til relevant etter- og videreutdanning på lik linje med alle andre utdanningsgrupper.

## 1.9 Klima og natur

Menneskeskapte klimaendringer og akselererende tap av natur utgjør en stadig større trussel mot økonomisk og sosial bærekraft. Global oppvarming skjer raskere, og konsekvensene er mer omfattende og dramatiske enn tidligere antatt. Arter utrykkes raskere enn noen gang tidligere i menneskehetens historie. Den viktigste årsaken til både klimagassutslipp, annen forurensing og tap av naturmangfold, er at verdenssamfunnets forbruk av ressurser ikke er bærekraftig. Derfor er det nødvendig med samfunnsendringer, både i Norge og globalt, som sikrer et bærekraftig ressursforbruk, kutter klimagassutslipp, reduserer forurensing, tar bedre vare på natur og naturmangfold og tilpasser natur og samfunn til framtidens klima på en best mulig måte.

### 1.9.1 Klima: Omstilling til lavutslippssamfunnet

For at Norge skal oppfylle Parisavtalen, er det nødvendig med politikk som sørger for raske kutt i Norges territoriale klimagassutslipp. I Norge er det transport, tradisjonell industri og petroleumsnæringen som står for de største utslippene. Måltrettet satsning på grønne teknologier i Norge er god næringspolitikk og viktig for den grønne omstillingen. Eksempler på dette er CCS (karbonfangst og lagring) og havvind.

Samtidig må klimapolitikken i langt sterkere grad enn til nå, bidra til reell omstilling til et lavutslippssamfunn. Målet for 2050 må være at nesten alle nasjonale utslipp skal vekk. I tillegg må politikken legge mer aktivt legge til rette for å kutte utslipp fra norsk forbruk som måles i andre land. Politikken må ta inn over seg at alle ressurser er knappe. En bærekraftig klima- og miljøpolitikk må gjelde på tvers av alle sektorer og være basert på kunnskap og føre-var-prinsippet.

For å redusere klimagassutslipp, og ta bedre vare på natur, må det jobbes aktivt med utgangspunkt i rammeverket *unngå – flytte – forbedre* (UFF-rammeverket): Øverst i tiltakshierarkiet er å *unngå* utslipp. Neste nivå er å *flytte* aktivitet til løsninger som er mindre ressurskrevende. Dette vil føre til at politikken for å *forbedre*, gjennom teknologiske løsninger, får langt større effekt.

*Tekna mener:*

- Norsk klimapolitikk må legge til grunn konklusjonene i FNs klimapanel om klimaendringer, og aktivt følge opp Parisavtalen gjennom ambisiøse mål for utslippskutt og politikk som bidrar til utslippskutt både i Norge og globalt.
- Satsning på teknologi og teknologiske løsninger er avgjørende for å nå Norges klimamål og fremskynde den grønne omstillingen.
- For å omstille til et nullutslippssamfunn må både verden og Norge arbeide mer aktivt for å unngå utslipp.

- Det må jobbes mer aktivt for å oppnå bærekraftig ressursforbruk, gjennom en sirkulær økonomi og sirkulære materialstrømmer.

### 1.9.2 Natur og miljø

Tap av natur og naturmangfold truer menneskehetens livsgrunnlag. Naturkrisen er både lokal og global. For Tekna er det viktig å anerkjenne naturens egenverdi.

Både globalt og i Norge er arealbruk og arealbruksendringer den viktigste årsaken til tap av natur på landjorda. I havet er overhøsting den viktigste trusselen. Tekna støtter Norges tilslutning til FNs naturavtale, herunder målet om at minst 30 prosent av arealene på land og i havet skal ha en form for vern innen 2030. Det er særlig viktig å sørge for effektiv bevaring og bærekraftig forvaltning av områder som er særlig viktige for naturmangfold og opprettholdelse av økosystemer.

For å oppnå en god og effektiv oppfølging av naturavtalen i Norge er det helt avgjørende å øke kunnskapen om naturen og dens tilstand, blant annet gjennom arbeidet med naturregnskap. Tekna er bekymret for stor kunnskapsmangel om naturmangfold og økosystemer.

Samtidig er det nødvendig med en bærekraftig forvaltning av områder som utnyttes, for eksempel til matproduksjon, materialer og bioenergi.

*Tekna mener:*

- Norge må følge opp forpliktelsene i FNs naturavtale, gjennom å verne mer natur, styrke arbeidet med arealnøytralitet og naturrestaurering og en mer bærekraftig bruk av arealer.
- Norge bør fortsatt ta en aktiv rolle i internasjonalt natur- og miljøsamarbeid, herunder deltakelse i FNs naturpanel, havpanelet, ressurspanelet og i arbeidet for en internasjonal plastavtale.
- De helhetlige marine forvaltningsplanene for norske havområdene må bli mer forpliktende og følges opp gjennom lovverk og tiltak som styrker beskyttelsen av viktige naturområder.
- Satsingen på forskning og kartlegging av natur må trappes opp, og kompetansen om natur og naturrisiko må styrkes, både i forvaltningen og i privat næringsliv.

### 1.9.3 Klimatilpasning

Klimaet er i endring, og Norge påvirkes både direkte og indirekte. Direkte merker vi særlig konsekvensene av klimaendringer gjennom økt nedbør og mer ekstremvær. Dette, kombinert med menneskelige arealinngrep, gjør overvann til en særlig viktig samfunnsutfordring, som ytterligere øker faren for skade på infrastruktur og bygninger og alvorlige naturhendelser, som flom og skred.

Naturens svekkede tilstand øker vår sårbarhet for klimaendringer, også i Norge. Vi må ruste både samfunnet og naturen bedre, både for akutte hendelser og påvirkning som skjer over tid.

Kommunene spiller en nøkkelrolle i arbeidet med klimatilpasning, men i mange tilfeller blir ikke arbeid med dette prioritert. Manglende ressurser og kompetanse er viktige barrierer for å prioritere et helhetlig og systematisk arbeid med klimatilpasning i kommunene. Det er viktig med et tett og godt samarbeid mellom kommuner, fylker, stat og private aktører for å få på plass god klimatilpasning.

*Tekna mener:*

- Arbeidet med klimatilpasning må forsterkes, både i statlige og lokalpolitiske beslutningsprosesser. Kompetanse om bærekraftig klimatilpasning og krav til vurdering av klimarisiko må forsterkes, i alle deler av samfunnet.
- Det er behov for en nasjonal innsats som styrker kommunenes arbeid med klimatilpasning, herunder kommunenes arbeid med arealplanlegging, infrastruktur og overvannshåndtering.
- Klimatilpasning må være en integrert del av planlegging, bygging, drift og vedlikehold av bygninger og infrastruktur, herunder vei, bane, vann og avløp.

## 1.10 Energi

Rik tilgang på energiressurser og utnyttelsen av dem, har vært formende for samfunnsutviklingen i Norge. Kombinasjonen av naturgitte fortrinn, offentlig eierskap til energiressurser, høy kompetanse og et omstillingsdyktig arbeidsliv har lagt grunnlag for at norske bedrifter i mange tilfeller er ledende i grønn teknologiutvikling og bærekraftig produksjon.

Sikker tilgang på energi til en akseptabel pris, er et grunnleggende gode for befolkningen og næringslivet. Økende geopolitiske spenninger og krig og energikrise i Europa har gitt målet om forsyningssikkerhet økt betydning. Samtidig er det helt nødvendig med en omfattende omstilling av energisystemene, dersom verden skal nå klimamålene og omstille til et lavutslippssamfunn. Derfor må energipolitikken balansere både forsyningssikkerhet, økonomi og klima og natur.

### 1.10.1 Behov for en omfattende energiomstilling

En bærekraftig utvikling forutsetter en omstilling av energisystemene, som faser ut fossile energikilder. Selv om Norge er en storprodusent av fornybar kraft, utgjør dette under halvparten av Norges samlede energiforbruk.

Energiomstillingen er i gang, og forutsetter en sterk økning i produksjon av fornybar energi og energieffektivisering, bruk av fjernvarme og nye lagringsformer som batterier og hydrogen. Det vil også være nødvendig å redusere energibruken og tilpasse ressursbruken av hensyn til en overordnet bærekraftig utvikling.

*Tekna mener:*

- Arbeidet med energiomstilling må fortsette, og understøttes av forskning og kompetansebygging.
- For å nå klimamålene og sikre stabile og konkurransedyktige strømpriser, er det behov for raskere utbygging av fornybar energi og strømnnett i Norge.
- Det trengs en helhetlig og offensiv politikk for energisparing og energieffektivisering, spesielt i industrien og eksisterende bygningsmasse.

### 1.10.2 Omstilling av petroleumsnæring og industri

Petroleumsnæringen har sørget for store inntekter, arbeidsplasser, teknologiutvikling og et konkurransedyktig næringsliv i Norge i mange år, og vil fortsatt være viktig i mange år fremover. Samtidig er petroleumsnæringen en stor kilde til klimagassutslipp i Norge og globalt. Arbeidet med å redusere utslippene fra produksjon av olje og gass på norsk sokkel må intensiveres. Næringen må selv ta et større ansvar, blant annet gjennom investeringer i karbonfangst og lagring og havvindutbygging. Samtidig vil omstillingen til et lavutslippssamfunn i de landene som importerer norsk olje og gass, føre til redusert

etterspørsel etter petroleum. Norge må ta dette inn over seg, og ikke utsette økonomien og næringslivet for unødvendig stor omstillingsrisiko ved å starte omstillingen for seint

For å sikre både omstilling av eksisterende industri og utvikling av nye arbeidsplasser, trenger Norge en fortsatt sterk satsning på bærekraftig teknologi og industri.

*Tekna mener:*

- Det er behov for en helhetlig strategi for slutfasen av norsk petroleumsvirksomhet, som ivaretar de ansatte på en god måte, og bidrar aktivt til overføring av kompetanse til nye næringer
- Det er nødvendig med en aktiv politikk for grønn industriomstilling, der myndigheter, forsknings- og innovasjonssystemet og arbeidslivets parter samarbeider tett.

### 1.10.3 Løsninger for et kraft- og energimarked i endring

Strøm er ikke som andre varer. Kraftmarkedet må hele tiden forholde seg til fysikkens lover og sørge for at kraftsystemet er i balanse. For å oppnå dette, trengs det tilgang på regulerbar kraft og ulike teknologier for energilagring. Energiomstillingen må også sikre balansen i kraftsystemet på en god måte.

Ny teknologi gir muligheter for et kraftnett som priser strøm ut fra effekt og utnytter ulike lagringsteknologier, slik at belastningen i nettet jevnes ut. I urbane områder og i industrianlegg kan fjernvarme være et viktig supplement i energimiksen.

*Tekna mener:*

- Det er behov for mer nett, oppgradering av nettet og tiltak som særlig reduserer toppene i effektbelastningen.
- Mulighetene ved teknologiske og regulatoriske løsninger som styrker fleksibiliteten i kraft- og energisystemet må utnyttes langt mer offensivt.
- Det må legges bedre til rette for fjernvarme og vannbåren energi i bygg, og utnytting av overskuddsenergi fra blant annet industrier, avfallsbrenning og biogass.

## 1.11 Teknologi og digitalisering

Digitale teknologier er viktige drivere for innovasjon, nye tjenester og næringer, og bidrar til produktivitets- og kvalitetsgevinster i offentlig og privat sektor.

Samtidig medfører digitaliseringen nye digitale sårbarheter og utfordringer knyttet til blant annet ressursforbruk, klimapåvirkning, demokratisk utvikling, arbeidslivet og sosiale forhold.

Det er et stort, udekket behov for digital kompetanse i Norge i dag.

### 1.11.1 Bærekraftig utvikling og bruk av digitale teknologier

For å utnytte potensialet i digitale teknologier, ivareta etiske hensyn og unngå feil teknologivalg, kreves både kompetanse og kritisk vurderingsevne.

*Tekna mener:*

- Digitale teknologier må utvikles og brukes på en forsvarlig og bærekraftig måte, i tråd med mål og verdier i det norske samfunnet.

- Digital teknologi må utformes og brukes på en måte som ivaretar mangfold og inkludering, og som sikrer at alle grupper i samfunnet får tilgang til og nytte av teknologien.
- Energiforbruk og klimaavtrykk ved bruk av digital teknologi må være forsvarlig, og det må stimuleres til sirkulære løsninger.
- IT- og digitaliseringskompetansen må styrkes både i bredden og dybden, slik at flest mulig har grunnleggende digital kompetanse, og slik at tilgangen på spisskompetanse øker.
- Store, offentlig finansierte IT-prosjekter må gjennomføres i tråd med evidensbasert beste praksis.

### 1.11.2 Datakvalitet og -tilgjengelighet

Tilgang til data av god kvalitet gir grunnlag for bedre beslutninger, økt verdiskapning, og styrking av forskning, utvikling og innovasjon. Data er spesielt viktig for utvikling av kunstig intelligens.

*Tekna mener:*

- Det må utvikles regelverk, infrastruktur og rammevilkår som legger til rette for sikker og effektiv deling og bruk av data.
- Det må jobbes aktivt med forvaltning av og råderett over data, slik at data tilgjengeliggjøres og utnyttes på en ansvarlig, effektiv og rettferdig måte.
- Det offentlige bør bidra til at ikke-personlige datasett gjøres fritt tilgjengelig for allmennheten.

### 1.11.3 Kunstig intelligens

Kunstig intelligens påvirker stadig større deler av samfunnet, og utvikler seg i en hastighet som utfordrer juridiske, demokratiske og etiske rammer. Teknologien må utvikles og styres i en retning som sikrer rettferdighet, ansvarlighet og transparens.

*Tekna mener:*

- Norske forskningsmiljøer, næringsliv og offentlighet må aktivt støttes i å skaffe kompetanse, bruke og utvikle løsninger, tjenester og næringer basert på kunstig intelligens.
- Løsninger som bruker kunstig intelligens må ivareta grunnleggende menneskerettigheter, blant annet personvern, ytringsfrihet, opphavsrett og likeverd.
- Det må jobbes kontinuerlig med reguleringer, standarder, veiledninger og tilsyn/kvalitetssikring for bruk av kunstig intelligens.

### 1.11.4 Digital sikkerhet

Digitaliseringen av samfunnet innebærer økt sikkerhetsrisiko for enkeltindivider, private virksomheter og det offentlige. Digitale sårbarheter må motarbeides aktivt, basert på en god, helhetlig forståelse av risiko, trusler og sårbarheter i det norske samfunnet.

*Tekna mener:*

- Det må være helhetlig, kunnskapsbasert styring og koordinering av IT-sikkerhet på tvers av offentlig og privat sektor.

- Tilsynsorganer må få nok ressurser til å utføre sine oppgaver, herunder å håndheve kravene om innebygd sikkerhet og innebygd personvern.
- Det må legges til rette for robust nasjonal digital infrastruktur, hvor samfunnskritiske funksjoner leveres fra norskeide datasentre med strenge krav til bærekraft og digital og fysisk sikkerhet.
- Det må sikres at norske virksomheter har tilstrekkelig digital kompetanse for å sikre selvstendighet, uavhengighet og konkurransekraft.

### 1.11.5 Internasjonalt samarbeid

Et fåtall internasjonale selskaper dominerer dagens teknologilandskap. Internasjonalt bør Norge samarbeide med relevante organer, blant annet for å bidra til forsvarlig digitalisering og styrke norsk forskning.

*Tekna mener:*

- Norge bør delta aktivt i relevante, internasjonale samarbeidsorganer og forskningsprogrammer, for å styrke norsk forskning og bidra til forsvarlig digitalisering.
- Nasjonale og internasjonale reguleringer bør bidra til å demokratisere teknologitilgang og motvirke maktkonsentrasjon hos et fåtall teknologigiganter.

## 1.12 Næringspolitikk – et fremtidsrettet næringsliv

Norge har et godt utgangspunkt for å bygge et fremtidsrettet næringsliv: En høyt utdannet befolkning, verdensledende teknologimiljøer og god tilgang på naturressurser. Samtidig er tilgang på kompetanse en hemsko. Det er også en risiko for at offentlig politikk og subsidiering kan belønne løsninger og teknologiutvikling som ikke er bærekraftige i et langsiktig perspektiv.

### 1.12.1 Stabile og langsiktige rammevilkår

Tekna er opptatt av at vi skal ha et variert næringsliv basert på de ressursene og konkurransefortrinnene vi har i Norge. All framtidig næringsutvikling må legge bærekraft til grunn og være bevisst sin ressursbruk. Gode offentlige tjenester og offentlig infrastruktur fremmer en sunn og bærekraftig næringsutvikling.

Omstilling i næringslivet må være kunnskapsdrevet. Næringsrettet forskning er sentralt for å sikre innovasjon og utvikling av ny teknologi. For å sikre en best mulig utvikling må dette gjøres i tett samarbeid mellom næringsliv, forskningsinstitusjonene og academia.

*Tekna mener:*

- Næringspolitikken må bidra til forutsigbarhet og stabilitet for norsk næringsliv. Den må bygge på norske konkurransefortrinn og utnytte mulighetene i et globalisert næringsliv.
- Næringspolitikken må fremme teknisk- naturvitenskapelig forskning og utvikling i næringslivet.
- Næringspolitikken må fremme virksomheter som tar et aktivt samfunnsansvar i sin virksomhet både hjemme og i utlandet. Konkurransekraft og bærekraft vil være sammenfallende for fremtidens næringer.



### 1.12.2 Vekstbedrifter og innovasjon

Det må legges til rette for en kunnskapsøkonomi som bygger på forskning, innovasjon og teknologiutvikling. Eksisterende næringer må gjennom en grønn og digital omstilling, og nye næringer må støtte opp under dette.

Skal vi lykkes med den grønne omstillingen, må vi få fram de gode idéene og løfte fram gründere og oppstartsbedrifter. Disse er et viktig bidrag til økt verdiskaping og arbeidsplasser, og ikke minst løsninger som styrker konkurransekraften til norsk næringsliv.

*Tekna mener:*

- Virkemiddelapparatet må fremme en næringsutvikling som både er grønn og digital, samtidig som den sikrer en konkurransedyktig næringsutvikling i hele landet.
- Det må legges til rette for at oppstarts- og vekstbedrifter gis bedre tilgang på kapital i hele utviklingsløpet, fra oppstarts- til markedsfasen.
- Det må bygges infrastruktur for forskning og utvikling, i form av laboratorier og industrielle utprøvingssentra.

### 1.12.3 Statlig eierskap

Statlig eierskap kan være et virkemiddel for å nå samfunnspolitiske mål, sikre sysselsetting og øke verdiskapingen i samfunnet. I enkelte tilfeller kan statlig eierskap brukes strategisk i teknologiutvikling og for å løse markedssvikt, men det må ligge gode argumenter til grunn dersom staten skal gå inn i nye verdikjeder.

*Tekna mener:*

- Virksomheter med høy statlig eierandel må beholde kjernefunksjoner i Norge, som forskning, utvikling og hovedkontorfunksjoner.
- Det offentlige eierskapet til naturressursene må beholdes.
- Offentlige eiere må ha en utbyttepolitikk som understøtter investeringer i teknologi og kompetanse, og som gir forutsigbarhet både for aksjonærer og hvilken nasjonal rolle virksomheten skal ivareta.

### 1.13 En offentlig sektor med høy kvalitet

Tekna ønsker en offentlig sektor som sørger for god infrastruktur og gode tjenester, på en effektiv måte, til innbyggerne i hele landet.

Sektoren har en viktig rolle i å ivareta og styrke fortrinnene ved den norske modellen, der samarbeid mellom politiske myndigheter, arbeidstakere og arbeidsgivere sikrer medbestemmelse og verdiskaping.



### 1.13.1 En godt organisert offentlig sektor som leverer tjenester av høy kvalitet

Offentlig sektor må organiseres for økt verdiskaping og god kvalitet i tjenestene. Det sikrer nåværende og fremtidige innbyggere gode og bærekraftige tjenester. For å få til dette er man avhengig av god styring og samhandling i sektoren.

*Tekna mener:*

- Tilsyn, kontroll og rapportering er nødvendig, men må være på et fornuftig nivå og ledsages av veiledning ved behov.
- Styringsmål for offentlige etater og institusjoner bør være få, målbare og utformet i samråd med fagansatte.
- Ansatte må få autonomi og handlingsrom til å løse sine oppgaver.

### 1.13.2 Kompetanse og solide fagmiljøer

Sterke fagmiljøer er nøkkelen til kontinuerlig utvikling og kunnskapsdeling. Innovasjon i offentlig sektor avhenger av dens evne til å rekruttere og beholde dyktige ansatte.

Teknas medlemmer har kompetansen som er avgjørende for å sikre gode offentlige tjenester og som er nødvendig for å videreutvikle velferdssamfunnet. Vi er bekymret for en utvikling der offentlig sektor ikke greier å rekruttere og beholde ansatte med nødvendig og høy kompetanse.

*Tekna mener:*

- Offentlig sektor må satse strategisk på kunnskap og kompetanse på alle forvaltningsnivåer.
- Lønn må brukes som personalpolitisk virkemiddel for å rekruttere og beholde nødvendig kompetanse.
- Offentlig sektor som helhet skal benytte lokale kollektive forhandlinger.

### 1.13.3 Offentlige anskaffelser som virkemiddel for innovasjon, næringsutvikling og bærekraft

Forskning, utvikling og innovasjon i offentlig sektor er avgjørende for å løse samfunnsutfordringene framover og for å forbedre tjenestene. Offentlig sektor må derfor være åpen for nye ideer, teknologier og metoder.

Offentlige virksomheter har en enorm innkjøpsmakt, så innkjøpsregelverket må legge til rette for at innovasjon og bruk av teknologi ligger til grunn når nye løsninger og produkter skal kjøpes inn. Det offentlige må også fremme et bærekraftig forbruk.

*Tekna mener:*

- Offentlig sektor bør forenkles og forbedres gjennom økt bruk av teknologiske løsninger. Innovasjon i offentlige anskaffelser må være et mål.
- Virksomheter i offentlig sektor må ha tilstrekkelig bestillerkompetanse for å sikre gode offentlige anskaffelser.
- Det må legges til rette for at norske virksomheter og små og mellomstore bedrifter kan tilby sine varer og tjenester i offentlige anbudsprosesser.
- Bærekraftige tildelingskriterier må ligge til grunn offentlige innkjøpsprosesser.

### 1.13.4 Infrastruktur

Grunnleggende infrastruktur som veier, jernbane, havner, kraftlinjer, nettverksinfrastruktur og vann og avløp er avgjørende for samfunnsutvikling, velferd og innbyggernes trygghet. Det er et offentlig ansvar å sørge for både utbygging, drift og vedlikehold av slik grunnleggende infrastruktur, og sette inn tiltak for å opprettholde og utbedre infrastrukturen når den settes ut av spill, enten det er som følge av ekstremvær, terrorhandlinger eller andre kriser og uforutsette hendelser.

Også når privateid infrastruktur rammes, er det et offentlig ansvar å sørge for samfunnssikkerhet. Derfor bør offentlig sektor involveres i forebygging og håndtering av kriser, også for infrastruktur eid av private selskaper.

*Tekna mener:*

- Framtidens transportsystemer må innrettes for redusert transportbehov, overgang fra vei til bane og sjøtrafikk, styrket kollektivtrafikk og tilpasses til et våtere og villere vær.
- Egne midler til forskning og utvikling av nye løsninger er viktig for økt sikkerhet og omleggingen til et utslippsfritt og mer effektivt transportsystem.
- Staten må ta en mer aktiv rolle for å bidra til opprusting av vann og avløp i kommunene, og tilrettelegge for gode fagmiljøer. Politikk for vann og avløp må ses i sammenheng med politikk for bedre overvåking, kartlegging og håndtering av overvann.

### 1.14 Samfunnssikkerhet og beredskap

Det helhetlige risiko-, sårbarhets- og trusselbildet tar utgangspunkt i fire faktorer som treffer Norge bredt: stormaktrivalisering, teknologiutvikling, klimaendringer og demografiske endringer.

Motstandsdyktigheten i kritiske samfunnsfunksjoner og grunnleggende nasjonale funksjoner må styrkes. Dette krever kunnskap om sårbarheter og avhengigheter.

#### 1.14.1 Totalberedskap

Forsyningssikkerhet og energi, elektronisk kommunikasjon, vann, mat, medisiner og den akutte livreddende innsatsen fra nødetatene og redningstjenestene er viktig for Norges totalberedskap.

For å beskytte kritisk infrastruktur, styrke digital motstandskraft, samt utvikle og iverksette klimaberedskapstiltak trenger vi betydelig tilgang på teknisk- og naturvitenskapelig kompetanse. I tillegg må trening og øvelser prioriteres for å sikre en robust beredskapsevne og motstandsdyktighet.

*Tekna mener:*

- Forsyningssikkerhet innen energi- og kraftproduksjon er sentralt innen samfunnssikkerhet og må sikres.
- Det må settes mer kraft bak arbeidet med å styrke den digitale grunnmuren.
- Kommunenes kapasitet og kompetanse innen beredskap og klimatilpasning må bygges opp.
- Beredskapssamarbeidet mellom næringsliv og myndigheter må styrkes.
- Drikkevannsforsyningen må sikres. I lys av klimaendringer og andre risikofaktorer må myndighetene gjennomgå og sikre nødvendig fornyelse av vannforsyningen.

### 1.14.2 Digital beredskap

I et stadig mer digitalisert samfunn utvikles nye sårbarheter. Digitalisering kjenner ingen grenser og er sektorovergripende.

Ivaretagelse av grunnleggende menneskerettigheter som ytringsfrihet, personvern og rettsikkerhet for den enkelte må balanseres opp mot statens behov for etterretning og overvåkning i bekjempelsen av terror og alvorlig kriminalitet.

*Tekna mener:*

- Det er stort behov for et kompetanseløft og rutiner innen IKT-sikkerhet.
- Norske selskaper må prioritere opplæring av ansatte for å styrke sin digitale sikkerhet.
- Det må etableres et felles rammeverk for regulering og styring av digital sikkerhet på tvers av sektorer, som sikrer lik forståelse av lovverket og krav til produkter og tjenestene.
- Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste må sikres tilstrekkelig kapasitet til å føre forsvarlig kontroll av Norges etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste.
- Samfunnskritiske IT-systemer må i sin helhet ligge og driftes i og fra Norge.

### 1.14.3 Helseberedskap

Arbeid med helseberedskap påvirkes av endringer i det geopolitiske landskapet, klimaendringer, demokratisk tilbakegang, globalisering, sårbarheter som følge av økt digitalisering, demografiske endringer og urbanisering. Pandemi og krig i Europa har avdekket internasjonale avhengigheter, økt sårbarhet og behov for mer beredskap knyttet til nedstenging (smittevern) og krigshandlinger.

*Tekna mener:*

- Det må igangsettes et felles nordisk samarbeid knyttet til produksjon av utvalgte legemidler og vaksiner som en del av nasjonal beredskapsplan.
- Det bør vurderes om det er behov for et nasjonalt senter for krise-, pandemi- og legemiddelberedskap.
- Helsevesenets funksjonsdyktighet på kort og lang sikt ved bortfall av sentrale funksjoner som strøm og vann må forbedres.
- Kompetanseoverføring og bruk av spesialistkompetanse bør forvaltes og bevares bedre for å sikre fremtidig beredskap innen viktige områder i helse- og omsorgstjenestene.

## 1.15 Helse og livsvitenskap

Norge skal ha en offentlig finansiert helsetjeneste som sikrer befolkningen forsvarlige, effektive og likeverdige tjenester. Utviklingen av helsetjenestene og utviklingen av ny teknologi går hånd i hånd. Digitalisering og nye teknologiske løsninger gjør at helsetjenesten mer effektivt kan tilpasses brukernes behov. Det kan også frigjøre menneskelige ressurser som er nødvendig for å møte økte behov og krav i befolkningen.

### 1.15.1 Ansvarlig bruk av teknologi

Nye IT-løsninger må baseres på behov og på treffsikre problembeskrivelser som understøtter og utvikler arbeidsprosessene i sektoren. Det må legges til rette for økt selvbetjening og automatisering for innbyggerne. Pasienten skal eie sine egne helsedata.

Teknologisk kompetanse er uunnværlig for diagnostisering, pasientbehandling og utvikling av fremtidens helsetjeneste. Teknologer og realister har en viktig rolle i tverrfaglig team.

Teknologer og realister må rekrutteres inn i ledelsen av virksomhetene.

*Tekna mener:*

- Innbyggerne bør ha enkel og sikker tilgang til de digitale helse- og omsorgstjenestene, og det må legges til rette for økt selvbetjening og automatisering.
- Staten må finansiere utvikling og drift av landsdekkende IKT-infrastruktur og utvikling av programvare.
- Helsepersonelloven må legge til rette for best mulig bruk av kompetanse i helsetjenesten.
- Helse- og omsorgsutdanningene må integrere etikk og ansvarlighet i teknologibruk

### 1.15.2 Innovasjon og næringsutvikling i helse og omsorg

Norsk samarbeidskultur er et fortrinn som kan gjøre Norge verdensledende på samhandlingsverktøy og pasientmedvirkning i helse- og omsorgssektoren. Tekna mener at en økt satsing på IKT kan gi stor verdiskaping og muligheter for mange nye arbeidsplasser i helse- og velferdssektoren.

Det utføres mye helserelatert forskning og utvikling i næringslivet. Mangelen på et velfungerende marked for offentlig etterspørsel og private tilbud hindrer imidlertid gode, innovative offentlige anskaffelser og næringsutvikling. Kommuner må ha nødvendig kompetanse om personvernlovgivning, behovsdrevet innovasjon, innfasingsprosesser og teknisk kompetanse.

*Tekna mener:*

- Det offentlige må legge bedre til rette for medisinsk og helsefaglig forskning og utvikling, helt fra ide til kommersialisering.
- Det næringsrettede virkemiddelapparatet må brukes målrettet til å stimulere til mer samarbeid, kunnskaps- og teknologioverføring fra andre bransjer og sektorer til helse og omsorg.

### 1.15.3 Folkehelse og forebyggende helsevern

Velferdsteknologi vil gjøre det mulig for flere eldre å bo hjemme lenger. Sensorteknologi og «Tingenes Internett» vil kunne gi langt flere tilgang på avansert diagnostikk og oppfølging. Store deler av befolkningen bruker allerede digitale og teknologiske verktøy utviklet av ulike aktører. Overvåking av trening og kosthold er sterke drivere for utvikling av slik teknologi. Store mengder data fra mange ulike kilder kan utnyttes for målrettede forebyggende tiltak. Dette, sammen med tverrfaglig kompetanse, gir også mulighet til å utvikle forebyggende tiltak mot pandemier og bekjempelsen av antibiotikaresistens. Hensyn til personvern og digital sikkerhet må være ivaretatt i denne sammenhengen.

*Tekna mener:*

- Helse- og omsorgstjenesten må implementere bruk av verktøy til å motivere, følge opp og gi den enkelte bruker tilpasset veiledning, oppfølging og mestringfølelse.
- Tverrfaglig kompetanse må utnyttes og bli en naturlig del av det nasjonale forebyggende arbeidet med pandemihåndtering og i arbeidet med bekjempelse av antibiotikaresistens.

### 1.15.4 Havbruk

Havbruk er den nest største eksportnæringen i Norge, og har stor betydning for norsk økonomi. Næringen er samtidig preget av høye dødelighetstall på oppdrettsfisken og utfordringer knyttet til dyrevelferd. God fiskehelse- og velferd er avgjørende for å lykkes med Norges ambisjoner om økt vekst innen oppdrettsnæringen.

*Tekna mener:*

- Dødelighet må inngå som en indikator i trafikkløssystemet, som regulerer produksjonen i oppdrettsnæringen.
- Nye produksjonsformer og teknologi må ha en grundig dokumentert og risikovurdert plan, og det må settes krav om etterlevelse av disse planene for å sikre ivaretagelse av fiskehelse- og velferd.
- Det må innføres et forbud mot bruk av villfanget renseskjold.

### 1.15.5 Bioteknologi, genteknologi og bioøkonomi

Bioteknologi er en av de store muliggjørende teknologiene som gir oss løsninger og innsikt på behandling av sykdommer og er dermed indirekte med på å forbedre helsen til både dyr og mennesker. Det må derfor legges til rette for sterke forskningsmiljøer og ordninger som gjør at kunnskapen kan brukes inn i privat næringsliv på en måte som både gir arbeidsplasser og økt verdiskaping.

Klimaendringer og naturtap må tas på alvor, og bioteknologi kan være en del av løsningen. Ved å øke selvforsyningsgraden og legge til rette for en robust bioøkonomi i Norge, kan vi bidra til mer effektiv utnyttelse av naturressursene. Genteknologi kan for eksempel gjøre planter mer motstandsdyktige mot både flom og tørke, noe som kan oppnås raskere og mer presist med genteknologi enn gjennom tradisjonell planteforedling.

*Tekna mener:*

- Det må legges til rette for sterke forskningsmiljøer og arenaer for samarbeid med næringslivet, både nasjonalt, nordisk og internasjonalt nivå.
- Det norske regelverket for genteknologi og bioteknologi bør mykes opp for å fremme innovasjon og mer bærekraftige produkter.

- Bevilgningene til biobaserte oppstartsselskaper må økes.
- Restråstoffer fra landbruk og havbruk må utnyttes i høyere grad.
- Relevant lovverk som hindrer utnyttelse av biobasert avfall og restråstoff må revideres for å sikre god og lønnsom ressursutnyttelse.